

MERKEZ BANKASI KREDİLERİ

İÇİNDEKİLER

- Merkez Bankaları
 - MB'nın Fonksiyonları
 - MB'nın Şeffaflığı ve Hesap Verebilir Olması
 - MB'nın Bağımsızlığı
- Merkez Bankası Kredileri
 - TCMB Reeskont Kredisi
 - Reeskont Kredilerinin Döviz Rezervlerine Katkısı
 - T.C. Merkez Bankası Bilançosu

HEDEFLER

- Bu üniteyi çalıştıktan sonra öğrenciler;
 - Merkez bankalarının amaçlarını öğrenecek,
 - Merkez bankalarının fonksiyonlarını sayabilecek,
 - Merkez bankalarının özelliklerini sıralayabilecek,
 - Merkez bankası kredilerini açıklayabilecek,
 - TCMB bilançosu ve bilançodaki kredi kalemleri hakkında bilgi sahibi olacaktır.

Atatürk Üniversitesi
Açıköğretim Fakültesi

DIŞ TİCARET FİNANSMANI

Dr. Öğr. Üyesi
Yunus KILIÇ

ÜNİTE 8

Merkez Bankaları

- MB'nın Fonksiyonları
- MB'nın Şeffaflığı ve Hesap Verebilir Olması
- MB'nın Bağımsızlığı

Merkez Bankası Kredileri

- TCMB Reeskont Kredisi
- Reeskont Kredilerinin Döviz Rezervine Katkısı

T.C. Merkez Bankası Bilançosu

- İç krediler
- Reeskont kredileri
- Diğer krediler
- Dış krediler

GİRİŞ

Ülkelerin para ihraç etmek ve para politikalarını yürütmek ile yetkili olan kurumları merkez bankalarıdır. Merkez bankaları, bankalara kredi verme ve mevduat kabul etme fonksiyonları ile *bankaların bankası* olarak tanımlanmaktadır.

Dünyanın en eski merkez bankası 1668 yılında İsveç'te kurulan Swedish Riskbank'tır. Bazı kaynaklarda ise ilk merkez bankası, 1694 yılında kurulan İngiltere Merkez Bankası (Bank of England) olarak kabul edilmektedir. İngiltere Merkez Bankası, merkez bankalarının sahip olması gereken üç fonksiyonu tam anlamıyla yerine getirmekteydi: *Banknot ihraç etme, devletin bankası olma ve nihai kredi verme mercii olma*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) ise 1930 yılında kurulmuş olup 1931 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Merkez bankaları bugün ulaştıkları gelişim seviyesinde, para arzını ekonominin ihtiyaçlarına yönelik olarak yönetmeyi temel görev üstlenmişlerdir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) ise 1930 yılında kurulmuş olup 1931 yılında faaliyetlerine başlamıştır.

Merkez bankaları bir yandan üretim artırıcı para ve kredi politikası uygulamalı, diğer yandan da ekonomide durgunluk yaratmadan enflasyonu önlemelidir. Bu nedenle, para politikası yönetiminin ülkelerde tek bir elde toplanması ve bu fonksiyonları yürütecek olan kurumun merkez bankası olması gerekmektedir. Bankaların kontrolünün sağlanması ve ekonomik gelişimin sürekliliği açısından da merkez bankalarının mevcudiyeti önemlidir.

Merkez bankalarının ekonominin baş aktörleri arasında yer almasının yanı sıra ithalat ve ihracat yapan işletmelere bankalar aracılığıyla sağlamış olduğu destekler ile dış ticaret işlemlerinde de rol aldığı görülmektedir. Merkez bankaları, özellikle reeskont işlemleri ile dış ticaret işlemlerinde fon kaynağı oluşturmada ve işlemlerin dar boğaza girmesini engellemektedir.

MERKEZ BANKALARI

Merkez bankaları, devletin para piyasalarını kontrol etmek, altın stoklarını ve döviz rezervlerini yönetmek üzere kurduğu, hisselerinin tamamına veya büyük bir bölümüne sahip olduğu bankalardır. Merkez bankaları, ulusal ekonomilerde *finansal sistemin düzenleyicisi* olarak en temel aracı kuruluşlardır. Merkez bankalarının temel işlevi ekonomideki para ve kredi arzını kontrol etmektir.

Merkez bankalarının dış ticaret finansmanındaki temel işlevi ise ihracatçı ya da ithalatçıya direkt olarak kredi verip kaynak sağlamaktan çok *ticari banka sistemi ve ihtisaslaşmış finansman kuruluşları tarafından sağlanacak kaynakların akışını yönlendirme ve kredi sistemini denetlemektir*.

Merkez bankalarının kredi arzını kontrol etme ve yönlendirme araçları şunlardır [1]:

- Reeskont politikası,
- Faiz politikası,
- Munzam karşılık tutma,

Merkez bankaları, devletin para piyasalarını kontrol etmek, altın stoklarını ve döviz rezervlerini yönetmek üzere kurduğu bankalardır.

- Disponibilite oranı belirleme,
- Faiz farkı iadesi,
- İnterbank işlemleri,
- Ticari bankalara ve diğer finansman kuruluşlarına sağlanan destek ve garantiler,
- Yeniden finansman kolaylıkları (refinancing).

Dış ticaretin finansmanında merkez bankalarına aşağıda sıralanan yükümlülüklerin de verilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir [1]:

- İhracatçılara üretim aşamasında; hammadde, ara mal ve sermaye malları ithalatında gereksinim duyacakları döviz ihtiyaçlarını karşılamak için rotatif döviz fonu oluşturmak,
- Ticari bankalara ihracat kredi politikalarını belirlemelerinde istatistiki bilgiler sağlayarak destek olmak,
- Kendi bünyesinde özel bir ihracat kredi birimi oluşturarak ihracatçıların finansal ve finansal olmayan tüm problemlerinin çözümünde destek sağlamak,
- Ticari bankaların kredi politikalarını inceleyerek, inceleme sonucunda bankalarla birlikte değerlendirme yapıp bankaların ihracatçılara uygun fon sağlayacak teknikler geliştirmesine destek sağlamak,
- Ülkenin dış ödemeler bilançosunu yönetmek amacıyla uygun ithalat yönetimi mekanizmaları geliştirmek.

Merkez Bankasının Fonksiyonları

Geçmişte merkez bankalarının temel fonksiyonları paranın yurt içinde ve yurt dışında değerini korumaktı. Zaman içerisinde değişen koşullarla birlikte merkez bankasının temel fonksiyonlarında da değişiklikler meydana geldi. Günümüzde merkez bankalarının temel fonksiyonları şu şekilde sıralanabilir [2]:

- Ülkedeki para arzını ve para piyasasını düzenlemek: Merkez bankası, ülkelerde *para basma yetkisine sahip tek otorite*dir. Bu sebeple, para politikası uygulaması ile ülkedeki para arzının miktarını belirlediği hedefler çerçevesinde ayarlamakta ve para piyasasının işleyişini sağlamaktadır.

Merkez bankası, ülkenin altın ve döviz rezervlerini muhafaza etmekte ve ülkenin çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır.

- Bankacılık sistemindeki kredi hacmini ve dağılımını ayarlamak: Bankalar bazen fon ihtiyaçlarını piyasadan karşılayamaz. Bu durumda, merkez bankası *nihai kredi verme mercii* olarak bankalara kredi sağlamaktadır. Merkez bankası, bankalara teminat karşılığında doğrudan kredi verebilir ya da bankaların daha önce iskonto ettikleri menkul kıymetleri tekrar iskonto etmek (reeskont) suretiyle iskonto kredisi sağlayabilir.

- Ülkenin altın ve döviz rezervlerini muhafaza etmek ve yönetmek: Merkez bankası, ülkenin altın ve döviz rezervlerini muhafaza etmekte ve ülkenin çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır. Merkez bankası, hükûmetin döviz üzerinden iç ve

dış borç ödemelerini gerçekleştirmek, uygulanan para ve döviz politikalarına destek olmak ve olası dış şoklar karşısında yeterli miktarda döviz bulundurmak amacıyla rezerv bulundurur.

- Devletin haznedarlığını ve mali ajanlığını yapmak: Merkez bankası devletin haznedarı olarak devletin tüm yurt içi ve yurt dışı ödeme ve tahsilat işlemlerini yürütmekte ve her türlü nakil ve havale işlemlerini yapmaktadır. Mali ajan olarak ise devletin mali işlerini yürütmektedir. Örneğin, hazine tarafından ihraç edilen borçlanma senetlerine ilişkin tüm işlemleri merkez bankası yürütmektedir.

- Ödeme sistemlerinin sağlıklı işlemlerini sağlamak: Merkez bankası, yüksek tutarda ödemelerin yapıldığı ödeme sistemlerini sahibi olup, sisteme ilişkin kuralları belirleme, projeler geliştirme, sistem güvenliğini ve etkinliğini sağlama ve sistemin denetimini yapma gibi faaliyetleri yürütmektedir. Bunun yanı sıra, ticari bankaların ödeme sistemlerinde de kuralları koyma ve denetim yetkisi merkez bankasıdır.

- Finansal sistemin gözetimini yapmak: Para politikası, finansal sistem içerisinde gerçekleştirilen operasyonlarla yürütülmekte olduğundan para politikasının reel ekonomiye aktarımı, finansal piyasaların ve kuruluşların sağlıklı bir şekilde çalışmasına bağlıdır. Reel ekonomiye aktarım ile ilgili yaşanacak problemler, para politikası araçları ile ara ve nihai hedefler arasındaki bağlantıyı koparacağından, para politikası yürütülemez. Bu sebeple merkez bankaları, finansal sistemin sürekli şekilde gözetimini yapmakta ve sistemi olumsuz şekilde etkileyebilecek tehlikeleri tespit ettiğinde yetkili kurumlara bildirmektedir.

Merkez Bankası'nın temel fonksiyonlarının yanı sıra bir takım danışmanlık görevleri de vardır. Bu görevler [3]:

- Merkez Bankası, hükûmetin mali-ekonomik müşaviri, mali ajanı ve haznedarı olup Merkez Bankası ile hükûmet arasındaki ilişki Başbakan aracılığıyla sağlanır.

- Merkez Bankası, finansal sistem ile ilgili olarak talep edilecek hususlarda hükûmete görüş verir.

- Merkez Bankası, bankalar ve uygun göreceği diğer finansal kuruluşlar hakkındaki tespit ve görüşlerini Başbakanlık ile bu kurum ve kuruluşları düzenleme ve denetleme yetkisine sahip kuruluşlara bildirebilir.

Merkez bankalarının, fonksiyonlarını yerine getirirken bir takım özelliklere bağlı kalmaları gerekmektedir. Bu özellikler **hesap verilebilirlik, şeffaflık ve bağımsızlıktır**. Merkez bankalarının hiçbir otoriteye karşı sorumlu olmamasının demokratik olmayacağına dair görüşler, merkez bankalarının hesap verebilirliği ve şeffaflığı kavramlarını gündeme getirmiştir. Para politikası faaliyetlerinde şeffaflığın artması merkez bankasının kredibilitesini arttırmasını sağlamaktadır. Ayrıca, merkez bankaları bağımsız olarak çalışmalı ve para politikasını hiçbir baskıya maruz kalmaksızın uygulamalıdır.

Merkez bankaları, finansal sistemin sürekli şekilde gözetimini yapmakta ve sistemi olumsuz şekilde etkileyebilecek tehlikeleri tespit ettiğinde yetkili kurumlara bildirmektedir.

Merkez Bankasının Şeffaflığı ve Hesap Verebilir Olması

Para politikasının belirlenmesinde ve uygulanmasında TCMB'nin şeffaflığı ve hesap verilebilirliği artırılmıştır. TCMB'nin şeffaflığının ve hesap verebilirliğinin artırılmasının nedenleri vardır. Bu nedenlerin başında, TCMB'nin nihai hedefinin fiyat istikrarı olarak kabul edilmesi ile bu hedefe ulaşmak amacıyla uygulanacak para politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında tek başına yetkili ve sorumlu olması gelmektedir. Bu doğrultuda, TCMB Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki defa TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nu para politikası uygulamaları hakkında bilgilendirecektir. Saydamlık ve kamuoyu denetiminin artırılması amacıyla TCMB'nin para politikası hedef ve uygulamalarına ilişkin *"Enflasyon raporu"* hazırlanması ve enflasyon hedefine belirlenen süre içerisinde ulaşılamaması veya ulaşılamama ihtimalinin ortaya çıkması durumunda, bunun nedenlerinin ve alınması gereken önlemlerin hükûmete yazılı olarak bildirilmesi ve kamuoyuna açıklanması gerekmektedir. Ayrıca, TCMB'nin hesapları bağımsız denetim kuruluşları tarafından denetlenecektir [2].

ABD ve Avrupa Merkez Bankaları için de şeffaflık ve hesap verebilirlik benzer şekildedir. ABD Merkez Bankası'nın (FED) resmî bir hesap üzerinden mekanizması vardır. FED başkanı, ABD kongresine *yılda iki kez* izlenen para politikası hakkında bilgi vermektedir. Benzer şekilde, Avrupa Merkez Bankası başkanının Avrupa Parlamentosu'na *yılda en az bir kez* bilgi vermesi istenmektedir [4].

Merkez Bankasının Bağımsızlığı

Merkez bankasının bağımsızlığı ile ilgili tartışmalar, para politikası ile ilgili akademik tartışmalardan ve halkın merkez bankasının politikalarına olan olumsuz tepkilerden ileri gelmektedir. Merkez bankasının bağımsızlığı, para politikasını hiçbir politik baskıya maruz kalmadan uygulaması anlamına gelmektedir.

Enflasyon, faiz oranları, döviz kurları ve ekonomik büyümeyi etkileyen para politikasının sık sık yapılan seçimler nedeniyle politikacılar tarafından belirlenmesi merkez bankasının bağımsızlığının lehindeki argümanlardandır. Politikacıların kısa dönemli yararlarla ilgilenmeleri ve potansiyel uzun vadeli maliyetleri göz ardı etmeleri yine bağımsızlık lehine argüman oluşturmaktadır. Merkez bankasının bağımsızlığı lehine olan diğer bir argüman ise merkez bankasının seçilmişlerin tam kontrolü altında olmasının para arzında politik konjonktürel dalgalanmaları artırma olasılığıdır. [5]. Örneğin, seçilmişler merkez bankası üzerinde hazinenin ihraç ettiği bonoları satın alınması üzerinde baskı yaratarak hazinenin ödünç para bulma çabalarını teşvik edebilir. Bu durum, para arzında artışa neden olarak enflasyonu tetikleyebilir. Ayrıca, oldukça bağımsız olarak kabul edilen Almanya ve İsviçre Merkez Bankalarının *istikrarlı düşük enflasyon oranını* sağlamadaki başarıları merkez bankalarının bağımsızlığına olan ilgiyi artırmıştır.

Merkez bankasının bağımsızlığı, para politikasını hiçbir politik baskıya maruz kalmadan uygulaması anlamına gelmektedir.

Merkez bankasının bağımsızlığı, personel bağımsızlığı, finansal bağımsızlık ve politika bağımsızlığı olmak üzere üç ana başlık altında ele alınmaktadır.

Merkez bankalarının bağımsızlığı üç ana başlık altında incelenebilir [2]:

- Personel bağımsızlığı: Merkez bankasının başkanı (gubernör) ve üst düzey yöneticilerinin atanmasında hükûmet baskısının olmaması.
- Finansal (ekonomik) bağımsızlık: Merkez bankasının hükûmetten finansal yardım almaması, merkez bankasının hükûmetin bütçe açıklarının doğrudan finanse etmemesi ve hükûmetin çıkarmış olduğu menkul kıymetleri birinci elden satın almaması.
- Politika bağımsızlığı (amaç ve araç bağımsızlığı): Merkez bankasının para politikası amaç ve araçlarını hükûmetten bağımsız olarak belirlemesi. Ancak uygulamada yayın olarak para politikası amaçları hükûmetle beraber belirlenirken politika araçlarının seçimi merkez bankasına bırakılmaktadır. Günümüzde, fiyat istikrarı hemen hemen tüm merkez bankaları tarafından temel amaç olarak seçilmekte ve banka kanunlarında açıkça belirtilmektedir.

Merkez bankasının bağımsızlığına karşı çıkan bazı görüşler de mevcuttur. Bu görüşler şu şekilde özetlenebilir:

- Yaşanılan para politikası sorunların sorumlusu olarak halk merkez bankalarını suçlamakta ve bazı iktisatçılar hükûmetin para politikası konusunda daha fazla yetkiye sahip olması gerektiğini savunmaktadır.
- Merkez bankasının bağımsızlığı dolayısıyla, para ve maliye politikalarının koordinasyonu güçleşebilmektedir.
- Ekonomi için çok önemli olan para politikası uygulama yetkisini hiçbir otoriteye sorumluluğu olmayan bir kuruma vermek demokratik olarak görülmemektedir.
- Merkez bankası tarafından uygulanan yanlış uygulamaların herhangi bir yaptırımı bulunmamaktadır.
- Merkez bankasının bağımsızlığı her zaman başarılı bir şekilde sürdürülemez.

MERKEZ BANKASI KREDİLERİ

Ülkemizde dış ticaretin finansmanında çeşitli kuruluşlar ve teknikler kullanılmaktadır. Kitabın bir önceki bölümünde (Bkz. Ünite 7) dış ticarete kullanılan finansman kaynakları detaylı bir şekilde ele alınmıştı. Ayrıca alternatif finansal teknikler de sonraki bölümlerde (Bkz. Ünite 10) anlatılmıştır.

Genel olarak dış ticaretin finansmanında ticari bankalardan yararlanılmaktadır. Ancak, ticari bankaların *düşük faiz, sabit oran ve uzun vadeli sağlamış oldukları ihracat kredileri* çoğunlukla kârlı bir işlem değildir. Bu sebeple, ticari banka kredilerine Merkez Bankaları ya da İhracat Bankaları tarafından destek sağlanmaktadır.

Merkez bankaları ve ticari banka kredileri şu şekilde sıralanabilir:

- Akreditif
- Halk Bankası kredileri

Dış ticaretin finansmanında, ticari banka kredilerine Merkez Bankaları ya da İhracat Bankaları tarafından destek sağlanmaktadır.

- İhracat reeskont kredisi
- İştira ve iskonto kredisi
- Kabul/Aval kredileri
- Özel ihracat reeskont kredisi
- Prefinansman kredileri.

Ticari banka kredileri, bir sonraki bölümde (Bkz. Ünite 9) açıklanmıştır. Bu bölüm kapsamında, Merkez Bankası kredileri arasında yer alan reeskont kredileri detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

TCMB Reeskont Kredisi

TCMB ihracat reeskont kredisi, sevk sonrası doğmuş ve sevk öncesi doğacak vadeli alacaklar kapsamında düzenlenen bonoların T.C. Merkez Bankası'na reeskonta sunulması, iskonto edilmesi ile sağlanan finansman kaynağıdır. Reeskont kredilerinde kredi kullanım limiti, dış ticaret sermaye şirketleri için 400 milyon dolar, diğer işletmeler için ise 350 milyon dolardır. Eğer işletmenin *son mali yıldaki cirosu 10 milyar TL üzerinde ise bu limit iki katına, 15 milyar TL üzerinde ise üç katına, 20 milyar TL üzerinde ise dört katına* çıkabilmektedir.

Reeskont kredilerinin nasıl temin edildiğini kavrayabilmek için aşağıdaki örneği inceleyelim:

Reeskont kredilerinde kredi kullanım limiti, dış ticaret sermaye şirketleri için 400 milyon dolar, diğer işletmeler için ise 350 milyon dolardır.

Örnek

• A işletmesi, B işletmesinden bir ürün/hizmet alımı yapıyor. Bunun neticesinde A işletmesi B işletmesine borç senedi veriyor. Senedi alan B işletmesi, acil para ihtiyacından dolayı senedi bir bankaya götürerek iskonto ettiriyor. B işletmesi bu şekilde nakit ihtiyacını gidermiş olacaktır. Bu işlemten sonra, Merkez Bankası piyasalarda yer alan para miktarını artırmak amacıyla elinde bulunan senetleri tekrardan iskonto edebilme hakkına sahiptir. Merkez Bankasının tekrar iskonto işlemini gerçekleştirmesi ile reeskont kredi temin edilmiş olur.

Reeskont kredilerinden aşağıdaki durumlarda faydalanılabilir [6]:

• Dış ticaret sermaye şirketleri, sektörel dış ticaret şirketleri, ihracatçı, imalatçı-ihracatçı ve ihracatçı sıfatına sahip olmamakla birlikte ihraç kaydıyla nihai mal üretimi yapan ve ihracatçı bir firma aracılığıyla bu malı ihraç eden imalatçı firmalara sevk öncesi ve sevk sonrası ihracatın finansmanı amacıyla reeskont kredisi kullanılır.

• Serbest bölgelerde imalatı yapılan malların üçüncü ülkelere satışıyla ilgili üretim ruhsatına sahip ve/veya serbest bölgelerden veya Türkiye'den temin edilen Türk mallarının serbest bölgeden üçüncü ülkelere satışına ilişkin alım-satım

ruhsatına sahip işletmelere sevk öncesi ihracatın finansmanı için Türk Eximbank aracılığı ile reeskont kredisi kullanılır.

- Döviz kazandırıcı hizmetlerin finansmanı amacıyla;
- Turizm işletme belgesine sahip olan turizm işletmeleri ve Bakanlık tarafından tur operatörü niteliklerine sahip olduğu doğrulanan A grubu seyahat acentesi belgesi sahibi seyahat acentelerine,
- Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'nca verilen C2, C3, L2 veya R2 yetki belgelerine sahip olan Türkiye'de yerleşik uluslararası kara yolu nakliyat işletmelerine, denize elverişlilik belgesi sahibi olan uluslararası deniz yolu taşımacılık işletmelerine ve işletme ruhsatı bulunan özel havayolu işletmelerine,
- Yurt dışına yönelik gerçekleştirilecek müşavirlik, yazılım ve mühendislik hizmetleri sağlayan işletmelere,
- Yabancı uyruklulara döviz karşılığında verilecek sağlık hizmeti sunan Sağlık Bakanlığı tarafından verilen ruhsat/faaliyet izni veya uygunluk belgesine sahip işletmelere,
- Bedelleri döviz olarak alınmak kaydıyla yurt dışında yerleşik işletmeler adına garanti kapsamında gerçekleştirilen bakım ve onarım hizmetlerini ve bunlara mal ve hizmet satışı yapan işletmelere reeskont kredisi kullanılır.
- Akreditifli, vesaik mukabili veya mal mukabili ödeme yöntemlerine göre yapılması taahhüt edilen ihracata ya da döviz kazandırıcı faaliyetlere dayalı olarak kredi kullanan işletme tarafından borçlu sıfatıyla bankalara ya da factoring şirketlerine keşide edilen; reeskonta getirecek bankaca ciro edilen veya bu cironun yanında yurt içi veya yurt dışı bankalarca ya da Kredi Garanti Fonu'nca aval verilen veya faktöring şirketlerinin cirosunu taşıyan ve bankalar tarafından alacaklı olarak tevdi edilen bonoların reeskonta kabulü suretiyle sevk öncesi ihracat ya da döviz kazandırıcı hizmetler için reeskont kredisi kullanılır.
- Sevk sonrası ihracata ya da döviz kazandırıcı hizmetlere ilişkin kabul kredili ve mal mukabili işlemlerde ihracatçı veya hizmet satıcısınınca düzenlenen, reeskonta getirecek bankaca ciro edilen senetlerin ya da bu cironun yanı sıra ithalatçı ya da hizmet alıcısı firma veya bankası tarafından kabul edilen poliçelerin ya da bu taraflar tarafından düzenlenen bonoların reeskonta kabulü suretiyle sevk sonrası ihracat veya döviz kazandırıcı hizmetler için reeskont kredisi kullanılır.
- Vade, yabancı para cinsi ve diğer koşullar yönünden öngörülen özelliklere sahip olan ve yurt dışındaki bankalarca *amir banka* sıfatıyla, senet düzenlenmesi öngörülmezsizin açılan, şartlarına uygun belgeleri ibraz edilen ve amir bankaca kabul edilen vadeli akreditifli işlemlerde, akreditif alacağına bağlı olarak ihracatçı ya da hizmet ihracı yapan işletmenin bir banka üzerine keşide edeceği, ödeme vadeleri ile uygun vadeyi taşıyan, muhatabı ve lehtarını aynı banka olan ve bu bankaca kabul veya ciro edilen ihracatçıya veya hizmet ihracı yapan işletmeye rücu edilebilir senetlerin Merkez Bankasına devri karşılığında reeskont kredisi kullanılır.

- Akreditiflerin ihracatçı (lehtar) tarafından imalatçı-ihracatçılara kayıtsız şartsız ve geri dönülemez olarak devir ve temlik edilen kısımları için, imalatçı-ihracatçı işletmelerce, kendilerine temlik edilen yabancı para tutarı üzerinden belirtilen esaslar dahilinde keşide edilen poliçeler karşılığında reeskont kredisi kullanırılır.

- Türk Eximbank'ın sigorta programı kapsamında olan, ancak akreditif, bono veya poliçe düzenlenmeyen vadeli ihracat işlemlerinde, vadesi ithalatçının beyan ettiği ödeme vadesinden sonraki otuzuncu işgünü olan, muhatabı ve lehtarı Türk Eximbank olan ve Türk Eximbank tarafından kabul edilen ihracatçıya rücu edilebilir poliçenin Merkez Bankasına devri karşılığında reeskont kredisi kullanılabilir.

- İhracatçı veya döviz kazandırıcı hizmetlerde bulunan işletmelerce ihracat veya döviz kazandırıcı hizmet alacağına karşılık düzenlenip factoring şirketlerine temlik edilen ve factoring şirketlerince bankalara ciro edilen bonoların reeskonta kabulü suretiyle işletmelere sevk sonrası ihracatın veya döviz kazandırıcı hizmetlerin finansmanı için reeskont kredisi kullanırılır.

Bazı işlemler için ihracat reeskont kredisi kullanırılmaz. Bu işlemler ise şu şekilde sıralanabilir:

Transit ticaret, ithal edilmiş malın ihracı, bedelsiz ihracat gibi bazı işlemler için reeskont kredisi kullanırılmaz.

- Döviz kazandırıcı hizmetlerin dışında kalan işlemler,
- Transit ticaret,
- Takas ve bağlı muamele kapsamında yapılan ihracat,
- İthal edilmiş malın ihracı,
- Bedelsiz ihracat,
- Sınır ticareti hükümleri çerçevesinde yapılan ihracat,
- Serbest bölgelere yapılan ihracat,
- Türk Eximbank tarafından açılan ülke kredileri kapsamındaki ihracat.

Reeskont Kredilerinin Döviz Rezervlerine Katkısı

Reeskont kredileri, işletmelerce *döviz üzerinden düzenlenmiş azami 240 gün vadeli senetler* ile yüksek teknolojiye sahip sanayi malları ihracatçısı işletmeler, yeni pazarlara ihracat yapan işletmeler ve döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde bulunan işletmelerce *döviz üzerinden düzenlenmiş azami 360 gün vadeli senetlerin* aracı bankalar tarafından reeskonta getirilmesine karşılık TCMB tarafından kullanırılır.

Reeskont kredileri, söz konusu senetlerde belirtilen döviz tutarlarının, kredinin kullanırıldığı tarihte ilan edilen kurdan TL karşılığının bankalar vasıtasıyla işletmelere ödenmesi biçiminde kullanırılır. Krediler vadesi geldiğinde döviz olarak geri ödendiğinden TCMB döviz rezervlerine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Tablo 8.1. 2009 yılı Ocak ayından itibaren reeskont kredilerinin TCMB döviz rezervlerine olan katkısını göstermektedir.

Bankalar tarafından mevcut kurdan TL olarak verilen krediler, vadesi geldiğinde döviz olarak geri ödendiğinden TCMB döviz rezervlerine önemli ölçüde katkı sağlar.

Tablo 8.1.'de 2018 yılının son dört ayına ait olan veriler geçici olup, bu süreçteki kredi kullanımlarına bağlı olarak değişebilir.

Tablo 8.1. incelendiğinde, reeskont kredilerinin TCMB rezervlerine katkısının **15.182 milyon ABD doları** (15,182 milyar ABD doları) ile **en fazla 2015** yılında olduğu görülmektedir. En düşük katkı ise 1.040 milyon ABD doları ile 2009 yılına aittir. 2018 yılındaki geçici rakamlar ile son iki ay haricinde kalan kısmın toplamının 11.621 milyon ABD doları olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 8.1.'de bazı aylarda düşüşler olduğu görülmektedir. 2013 yılı Ağustos ayında yapılan değişiklikle reeskonta kabul edilecek senetlerin vadesi 120 günden 240 güne uzatılmış olup bu sebeple 2014 yılının ilk dört ayında rezerve katkı tutarları düşük olmuştur. 2017 yılı Şubat ayındaki değişiklikte, 1 Ocak 2017 tarihinden önce kullandırılan ve 31 Mayıs 2017 tarihine kadar vadesi dolacak reeskont kredilerinin, vadede ödenmesi şartıyla, geri ödemelerinin TL olarak yapılabilmesine imkan tanınmıştır. 2017 yılının Şubat, Mart, Nisan ve Mayıs aylarında rezerve katkı miktarında düşüşler görülmektedir. Yine 2017 yılı Kasım ayı değişikliği ile 6 Kasım 2017 tarihinden önce kullandırılan ve 1 Şubat 2018 tarihinde vadesi bitecek olan reeskont kredilerinin, vadede ödenmesi şartıyla, geri ödemelerinin TL olarak yapılabilmesine imkan tanınmıştır. Bu sebeple, 2017 yılının Kasım ve Aralık ayları ile 2018 yılının Ocak ayı rezerv katkıları miktarı düşük gerçekleşmiştir. Son olarak, 2018 yılı Mayıs ayı değişikliği ile 25 Mayıs 2018 tarihinden önce kullandırılan ve 31 Temmuz 2018 tarihinde vadesi bitecek olan reeskont kredilerinin, vadede ödenmesi şartıyla, geri ödemelerinin TL olarak yapılabilmesine imkan tanınmıştır. Bu sebeple, 2018 yılı Haziran ve Temmuz aylarının rezerv katkıları miktarının düşük olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 8. 1. Reeskont Kredilerinin Döviz Rezervlerine Katkısı (Milyon ABD Doları) [7]

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran
2009	0,08	0,07	0,28	0,07	51,28	231,78
2010	44,03	114,39	120,21	49,32	78,96	81,02
2011	67,98	100,31	163,84	116,92	64,68	193,59
2012	204,21	336,39	553,10	518,60	467,80	706,18
2013	1054,01	911,21	1012,95	854,61	896,01	826,47
2014	568,21	299,44	475,45	361,72	2055,85	1536,66
2015	2042,42	1346,20	1267,95	1397,87	1037,18	853,70
2016	1084,32	1106,11	1139,38	1032,59	1371,83	1402,07
2017	1890,45	932,39	31,34	77,44	917,13	1192,44
2018*	324,52	1361,82	1633,92	1303,87	1536,66	248,78
	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
2009	144,83	122,83	88,36	128,86	130,95	140,73
2010	133,53	53,44	75,39	103,80	143,10	106,64
2011	163,32	180,12	136,04	149,02	305,32	278,50
2012	907,64	855,82	941,79	1151,70	940,37	711,54
2013	974,69	1191,44	1152,20	1067,46	1697,74	1025,18

2014	1460,16	1375,52	1421,76	1314,92	790,24	1339,76
2015	878,82	936,05	1539,06	1436,37	1389,46	1057,24
2016	1349,50	1026,42	1439,65	1245,93	1543,22	1281,35
2017	1292,18	2030,20	1703,25	1792,68	348,18	282,30
2018*	696,74	1343,34	1303,10	1869,16		

*13.07.2018 tarihi itibarıyla

Merkez bankası bilançosu, para politikaları ve finansal sistemin karşılıklı etkileşimi sonucunda biçimlenir.

T.C. Merkez Bankası Bilançosu

Merkez bankalarının bilançosu para politikaları ve finansal sistemin karşılıklı etkileşimi sonucunda biçimlenir. Ayrıca, ekonomideki karar alma birimlerinin davranışlarının oluşumunda oldukça önemli olan bilgi kaynaklarıdır. Ekonomi politikalarının saptanmasında ve uygulanmasında TCMB'nin önemli bir otorite olmasından dolayı TCMB bilançoları önem arz etmektedir [8].

Merkez bankası bilançosu, tüm ticari bilançoların dayandığı genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine dayanmaktadır. Fakat birkaç açıdan önemli farklar vardır. *TCMB, para basma yetkisine sahip tek kuruluş olduğundan herkes için varlık olan para, merkez bankası için yükümlülüktür.* Bu nedenle, TCMB bilançosu diğer kurumların bilançolarına göre ters çalışır [9]. Merkez bankasının sağlamış olduğu kredileri incelemek için merkez bankası bilançosuna göz atmakta fayda vardır.

TCMB bilançosu, haftalık olarak Resmî Gazete'de yayımlanmaktadır. Tablo 8.2. TCMB bilançosunun Resmî Gazete'de yayımlandığı hâlini göstermektedir.

Tablo 8. 2. TCMB Bilançosu [8]

AKTİF	PASİF
1 Altın	1 Tedavüldeki Banknotlar
1.1 Uluslararası Standartta Olan	2 Para Politikası İşlemlerinden Borçlar
2 Yabancı Para Banknotlar	2.1 Açık Piyasa İşlemleri
3 Yurt Dışı Bankalar	2.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri
3.1 YP Menkul Kıymetler	2.3 Likidite Senetleri
3.2 Mevduat	3 Mevduat
3.3 Diğer	3.1 Kamu Sektörü Mevduatı
4 Rezerv Dilimi Pozisyonu	3.1.1 Hazine, Genel ve Özel Bütçeli İdareler
5 Menkul Kıymetler	3.1.2 Diğer
5.1 Devlet İç Borçlanma Senetleri	3.2 Bankacılık Sektörü Mevduatı
5.2 Diğer	3.2.1 Yurt İçi Bankalar
6 Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar	3.2.2 Yurt Dışı Bankalar
6.1 Açık Piyasa İşlemleri	3.2.3 Zorunlu Karşılıklar Bloke Hesabı
6.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri	3.2.3.1 Nakit
7 Yurt İçi Bankalar	3.2.3.2 Altın
8 Krediler	3.2.4 Diğer
8.1 İç Krediler	3.3 Diğer Mevduat
8.1.1 Reeskont Kredileri	3.3.1 İşçi Dövizleri
8.1.2 Diğer Krediler	3.3.2 Uluslararası Kuruluşlar
8.2 Dış Krediler	3.3.3 Fonlar
9 İştirakler	3.3.4 Diğer
10 SDR Tahsisatı Nedeniyle Hazine Yük.	4 Yurt Dışı Bankalar
11 Duran Varlıklar (Net)	5 Rezerv Dilimi İmkânı

12 Takipteki Alacaklar (Net)	6 SDR Tahsisatı
12.1 Takipteki Alacaklar	7 Vergi Yükümlülüğü
12.2 Takipteki Alacaklar Karşılığı (-)	7.1 Ödenecek Vergiler
13 Ertelenmiş Vergi Varlığı	7.2 Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü
14 Değerleme Hesabı	8 Karşılıklar
15 Diğer Aktifler	9 Sermaye ve İhtiyat Akçesi
15.1 Uluslararası Standartta Olmayan Altın	9.1 Ödenmiş Sermaye
15.2 Madeni Para	9.2 Sermaye Enflasyon Düzeltme Farkı
15.3 Gelir Tahakkukları	9.3 İhtiyat Akçesi
15.4 Diğer	10 Değerleme Hesabı
16 Geçmiş Yıllar Zararı	11 Diğer Pasifler
	11.1 Hazine Altınları
	11.2 Akreditifler
	11.3 Alınan Krediler
	11.4 Gider Tahakkukları
	11.5 Diğer

Tablo 8.2.'de görüldüğü üzere, bilançonun aktif kısmının sekizinci kaleminde krediler yer almaktadır. *Merkez bankası bilançosunda yer alan krediler; iç krediler, reeskont kredileri, diğer krediler ve dış krediler* olarak sınıflandırılmıştır.

TCMB bilançosunda krediler kalemlerinin aktif büyüklüğü içerisindeki payını incelemek amacıyla Tablo 8.3. ve Tablo 8.4.'te yer alan 31.12.2017 tarihli TCMB bilançosunu örnek olarak inceleyebiliriz.

Tablo 8. 3. 31.12.2017 Tarihli TCMB Bilançosu Aktifleri [10]

AKTİF	Türk Lirası	Yabancı Para	Toplam
1. Altın	-	88.778.169.804	88.778.169.804
1.1 Uluslararası Standartta Olan (Safi Gram) 564.654.453,89	-	88.778.169.804	88.778.169.804
2. Yabancı Para Banknotlar	-	10.581.358.466	10.581.358.466
3. Yurt Dışı Bankalar	-	306.351.078.099	306.351.078.099
3.1 YP Menkul Kıymetler	-	251.841.977.106	251.841.977.106
3.2 Mevduat	-	21.989.215.554	21.989.215.554
3.3 Diğer	-	32.519.885.439	32.519.885.439
4. Rezerv Dilimi Pozisyonu	-	606.030.295	606.030.295
5. Menkul Kıymetler	14.531.545.390	-	14.531.545.390
5.1 Devlet İç Borçlanma Senetleri	14.531.545.390	-	14.531.545.390
5.2 Diğer	-	-	-
6. Para Politikası İşlemlerinden Alacaklar	137.553.171.477	-	137.553.171.477
6.1 Açık Piyasa İşlemleri	34.295.896.442	-	34.295.896.442
6.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri	103.257.275.035	-	103.257.275.035
7. Yurt İçi Bankalar	-	19.467.018.398	19.467.018.398
8. Krediler	-	47.714.675.890	47.714.675.890
8.1 İç Krediler	-	47.680.497.133	47.680.497.133

31.12.2017 tarihli TCMB bilançosuna göre kredilerin aktif içerisindeki payı yaklaşık olarak %7,5'tir.

8.1.1 Reeskont Kredileri	-	47.680.497.133	47.680.497.133
8.1.2 Diğer Krediler	-	-	-
8.2 Dış Krediler	-	34.178.757	34.178.757
9. İştirakler	-	1.064.813.130	1.064.813.130
10. SDR Tahsisatı Nedeniyle Hazine Yükümlülüğü	-	5.757.111.698	5.757.111.698
11. Duran Varlıklar (Net)	324.862.265	-	324.862.265
12. Takipteki Alacaklar (Net)	-5.843.448.373	5.843.448.373	-
12.1 Takipteki Alacaklar	-	5.843.448.373	5.843.448.373
12.2 Takipteki Alacaklar Karşılığı (-)	-5.843.448.373	-	-5.843.448.373
13. Ertelenmiş Vergi Varlığı	-	-	-
14. Değerleme Hesabı	-	-	-
15. Diğer Aktifler	4.232.558.345	8.090.167	4.240.648.512
15.1 Uluslararası Standartta Olmayan Altın (Safi Gram) 3.177.797,62	499.631.332	-	499.631.332
15.2 Madeni Para	61.491.590	-	61.491.590
15.3 Gelir Tahakkukları	60.174.800	-	60.174.800
15.4 Diğer	3.611.260.623	8.090.167	3.619.350.790
TOPLAM	150.798.689.104	486.171.794.320	636.970.483.424

Tablo 8. 4. 31.12.2017 Tarihli TCMB Bilançosu Pasifleri [10]

PASİF	Türk Lirası	Yabancı Para	Toplam
1. Tedavüldeki Banknotlar	131.457.662.382	-	131.457.662.382
2. Para Politikası İşlemlerinden Borçlar	19.808.748.338	-	19.808.748.338
2.1 Açık Piyasa İşlemleri	-	-	-
2.2 Bankalararası Para Piyasası İşlemleri	77.346.697	-	77.346.697
2.3 Likidite Senetleri	-	-	-
2.4 Diğer	19.731.401.641	-	19.731.401.641
3. Mevduat	82.659.856.129	295.108.666.094	377.768.522.223
3.1 Kamu Sektörü Mevduatı	40.163.893.239	9.197.731.546	49.361.624.785
3.1.1 Hazine, Genel ve Özel Bütçeli İdareler	40.159.666.686	9.191.748.880	49.351.415.566
3.1.2 Diğer	4.226.553	5.982.666	10.209.219
3.2. Bankacılık Sektörü Mevduatı	41.813.268.608	281.690.971.026	323.504.239.634
3.2.1 Yurt İçi Bankalar	39.382.371.937	55.443.314.163	94.825.686.100
3.2.2 Yurt Dışı Bankalar	2.429.961.805	-	2.429.961.805
3.2.3 Zorunlu Karşılıklar Bloke Hesabı	-	226.247.656.863	226.247.656.863
3.2.3.1 Nakit	-	169.214.107.415	169.214.107.415
3.2.3.2 Altın (Safi Gram) 362.749.624,02	-	57.033.549.448	57.033.549.448
3.2.4 Diğer	934.866	-	934.866
3.3 Diğer Mevduat	682.694.282	4.219.963.522	4.902.657.804

3.3.1 İşçi Dövizleri	-	2.508.008.144	2.508.008.144
3.3.2 Uluslararası Kuruluşlar	70.634.592	-	70.634.592
3.3.3 Fonlar	172.411.754	70.421.824	242.833.578
3.3.4 Diğer	439.647.936	1.641.533.554	2.081.181.490
4. Yurt Dışı Bankalar	-	2.842.399	2.842.399
5. Rezerv Dilimi İmkânı	-	606.030.295	606.030.295
6. SDR Tahsisatı	-	5.757.111.698	5.757.111.698
7. Vergi Yükümlülüğü	3.256.768.727	-	3.256.768.727
7.1 Ödenecek Vergiler	3.242.852.033	-	3.242.852.033
7.2 Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü	13.916.694	-	13.916.694
8. Karşılıklar	386.450.646	-	386.450.646
9. Sermaye ve İhtiyat Akçesi	21.587.173.355	-	21.587.173.355
9.1 Ödenmiş Sermaye	25.000	-	25.000
9.2 Sermaye Enflasyon Düzeltme Farkı	46.208.524	-	46.208.524
9.3 İhtiyat Akçesi	21.540.939.831	-	21.540.939.831
10. Değerleme Hesabı	55.296.111.083	-	55.296.111.083
11. Dönem Kârı	18.383.903.389	-	18.383.903.389
12. Diğer Pasifler	1.470.758.359	1.188.400.530	2.659.158.889
12.1 Hazine Altınları (Safi Gram) 2.809.821,53	54.333.208	387.442.840	441.776.048
12.2 Akreditifler	-	274.758.674	274.758.674
12.3 Gider Tahakkukları	54.565.672	-	54.565.672
12.4 Diğer	1.361.859.479	526.199.016	1.888.058.495
TOPLAM	334.307.432.408	302.663.051.016	636.970.483.424

Tablo 8.3.'te 31.12.2017 tarihli TCMB bilançosu aktifleri, Tablo 8.4'te ise 31.12.2017 tarihli TCMB bilançosuna ait pasif yer almaktadır. Tablo 8.3.'te, TCMB kredilerinin neredeyse tamamının reeskont kredilerinden oluştuğu görülmektedir. Kredilerin aktif büyüklüğüne oranı ise yaklaşık olarak %7,5 civarındadır.

Merkez Bankası bilançosunu inceledikten sonra şimdi kısaca Merkez Bankası bilançosunda yer alan kredilerin neler olduğuna göz atalım.

İç krediler

Bilançoda yer alan iç krediler kalemi, TCMB'nin yurt içine açmış olduğu kredileri göstermektedir. *TCMB, kamu sektörüne ve bankacılık sektörüne kredi açmaktadır.*

TCMB'nin kamu sektörüne açmış olduğu krediler şu şekilde sınıflandırılabilir:

- Hazineye kullandırılan kısa vadeli avans,
- Hazine, Genel ve Katma Bütçeli idarelerin döviz işlemlerinden doğan borçlar,
- Hazine adına yapılan tahvil alışlarına ilişkin ödemeleri

Bilançoda yer alan iç krediler kalemi, TCMB'nin yurt içine açmış olduğu kredileri göstermektedir.

TCMB'nin bankacılık sektörüne açtığı krediler, 1990 tarihinden önce avans kredisi; 1990 tarihinden sonra ise reeskont kredisi şeklinde kullanılmaktadır.

- Kamu İktisadi Teşebbüslerine (KİT) ve İktisadi Devlet Teşekküllerine (İDT) Hazine kefaletini haiz bonolar karşılığı açılan krediler,

- KİT ve İDT'nin döviz transferlerinden borçları.

TCMB'nin bankacılık sektörüne açtığı krediler, 1990 tarihinden önce avans kredisi; 1990 tarihinden sonra ise reeskont kredisi şeklinde kullanılmaktadır. Bankacılık sektörüne açılan krediler şu şekilde sınıflandırılır:

- **Ticari krediler:** Bankacılık sektörüne açılan ticari senet karşılığı verilen avans kredisi Merkez Bankası Kanunu'nun 45. maddesi gereği Merkez Bankası tarafından 1990 yılı başına kadar avansa, 1990 yılından sonra ise reeskonta kabul edilen ticari senetler karşılığı açılan kredilerden, yine bu kalemin (i) maddesinde, Türkiye İhracat ve Kredi Bankası'na kullanılan özel ihracat reeskont kredilerini, (ii) maddesindeki diğer krediler ise Türkiye Emlak Bankası'na verilen özel kredi ile bankalara kullanılan diğer reeskont kredilerini içerir.

- **Tarım kredileri:** Merkez Bankası Kanununun 45. maddesi gereğince, T.C. Ziraat Bankası tarafından Merkez Bankası'na ibraz edilen senetler karşılığında Tarım Kredi Kooperatiflerine verilen krediler, Tarım Satış Kredi Kooperatifleri Birliklerine Merkez Bankası'na verilen avanslar ve Merkez Bankası Kanununun 45. ve 46. maddeleri gereğince, kısa, orta ve uzun vadeli tarımsal senetler karşılığında verilen avanslar ve diğer reeskont kredileri oluşturur.

- **Orta vadeli sanayi kredileri:** Merkez Bankası Kanununun 46. maddesi gereğince, vadesine en çok sekiz yıl kalmış olan orta ve uzun vadeli senetler karşılığında verilen avansları içerir.

- **Tahvil üzerine avans:** Merkez Bankası Kanunun 48. maddesi gereğince, bankalara tahvil karşılığı verilen avanslardır.

- **Diğer kalemler:** Merkez Bankası Kanunun 53. maddesi gereğince, altın ve döviz karşılığı verilen avansları içerir.

Reeskont kredileri

Reeskont kredileri kalemi altında, reeskonta kabul edilen senetler karşılığında bankalara kullanılan krediler takip edilmektedir.

Diğer krediler

Diğer krediler kalemi altında, TCMB Kanunu'nun 40. maddesinin (c) bendi uyarınca bankacılık sisteminde güvensizlik/belirsizlik durumlarının oluşması ve fon çekilişlerinin hızlanması halinde, haklarında belirsizlik ve güvensizlik oluşan bankalara şartları TCMB tarafından belirlenmek üzere fon çekilişlerini karşılayacak miktarda verilen krediler yer almaktadır. Ayrıca, olağanüstü hallerde TMSF'nin kaynaklarının gereksinimleri karşılayamaması durumunda BDDK'nın talebiyle TMSF'ye kullanılan krediler de bu kalem altında izlenmektedir.

Dış krediler

TCMB'nin Irak, Pakistan, Cezayir ve Sudan Merkez Bankaları ile imzalamış olduğu bankacılık anlaşmaları gereği kullandığı krediler dış krediler hesabına

gösterilmektedir. Ayrıca, Arnavutluk Merkez Bankası ile bankacılık düzenlemesi kapsamında tahsil edilemeyen alacaklar sebebiyle kullandırılan krediler de bu kalem altında yer almaktadır.

TCMB, hazineye, kamu kurum ve kuruluşlarına ve bankalara kredi kullandırdığında, bilançosunun aktifinde iç krediler içerisinde yer alan kamu ve bankacılık sektörü kredileri artarken bilançosunun pasifinde ise nakden ödemelerde, tedavüldeki banknotlar ve hesaben ödemelerde borç mevduat hesaplarında artış olur.

Bireysel Etkinlik

- Merkez bankalarının fonksiyonlarını sıralayınız.
- Merkez bankasının bağımsızlığı ilkesini tartışınız.
- Merkez bankasının dış ticaretteki rolünü açıklayınız.
- Reeskont kredileri hakkında bilgi veriniz.
- TCMB bilançosundaki krediler hakkında bilgi veriniz.

Özet

- Ülkelerin para ihraç etmek ve para politikalarını yürütmek ile yetkili olan kurumları merkez bankalarıdır. Merkez bankaları, bankalara kredi verme ve mevduat kabul etme fonksiyonları ile bankaların bankası olarak tanımlanmaktadır.
- Merkez bankalarının ekonominin baş aktörleri arasında yer almasının yanı sıra ithalat ve ihracat yapan işletmelere bankalar aracılığıyla sağlamış olduğu destekler ile dış ticaret işlemlerinde de rol aldığı görülmektedir. Merkez bankaları, özellikle reeskont işlemleri ile dış ticaret işlemlerinde fon kaynağı oluşturmakta ve işlemlerin dar boğaza girmesini engellemektedir.
- **Merkez bankaları**, devletin para piyasalarını kontrol etmek, altın stoklarını ve döviz rezervlerini yönetmek üzere kurduğu, hisselerinin tamamına veya büyük bir bölümüne sahip olduğu bankalardır. Merkez bankaları, ulusal ekonomilerde finansal sistemin düzenleyicisi olarak en temel aracı kuruluşlardır. Merkez bankalarının temel işlevi ekonomideki para ve kredi arzını kontrol etmektir.
- Merkez bankalarının dış ticaret finansmanındaki temel işlevi ise ihracatçı ya da ithalatçıya direkt olarak kredi verip kaynak sağlamaktan çok ticari banka sistemi ve ihtisaslaşmış finansman kuruluşları tarafından sağlanacak kaynakların akışını yönlendirme ve kredi sistemini denetlemektir.
- **Merkez Bankasının Fonksiyonları:** Ülkedeki para arzını ve para piyasasını düzenlemek, bankacılık sistemindeki kredi hacmini ve dağılımını ayarlamak, ülkenin altın ve döviz rezervlerini muhafaza etmek ve yönetmek, devletin haznedarlığını ve mali ajanlığını yapmak, ödeme sistemlerinin sağlıklı işlemlerini sağlamak, finansal sistemin gözetimini yapmaktır.
- Merkez bankalarının, fonksiyonlarını yerine getirirken bir takım özelliklere bağlı kalmaları gerekmektedir. Bu özellikler hesap verilebilirlik, şeffaflık ve bağımsızlıktır.
- **Merkez Bankası Kredileri:** Genel olarak dış ticaretin finansmanında ticari bankalardan yararlanılmaktadır. Ancak, ticari bankaların düşük faiz, sabit oran ve uzun vadeli sağlamış oldukları ihracat kredileri çoğunlukla kârlı bir işlem değildir. Bu sebeple, ticari banka kredilerine Merkez Bankaları ya da ihracat Bankaları tarafından destek sağlanmaktadır.
- **TCMB Reeskont Kredisi:** TCMB ihracat reeskont kredisi, sevk sonrası doğmuş ve sevk öncesi doğacak vadeli alacaklar kapsamında düzenlenen bonoların T.C. Merkez Bankası'na reeskonta sunularak, iskonto edilmesi ile sağlanan finansman kaynağıdır. Reeskont kredilerinde kredi kullanım limiti, dış ticaret sermaye şirketleri için 400 milyon dolar, diğer işletmeler için ise 350 milyon dolardır.

Özet (devamı)

- **T.C. Merkez Bankası Bilançosu:** Merkez bankalarının bilançosu para politikaları ve finansal sistemin karşılıklı etkileşimi sonucunda biçimlenir. Ayrıca, ekonomideki karar alma birimlerinin davranışlarının oluşumunda oldukça önemli olan bilgi kaynaklarıdır. Ekonomi politikalarının saptanmasında ve uygulanmasında TCMB'nin önemli bir otorite olmasından dolayı TCMB bilançoları önem arz etmektedir.
- Merkez bankası bilançosu, tüm ticari bilançoların dayandığı genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine dayanmaktadır. Fakat birkaç açıdan önemli farklar vardır. TCMB, para basma yetkisine sahip tek kuruluş olduğundan herkes için varlık olan para, merkez bankası için yükümlülüktür. Bu nedenle, TCMB bilançosu diğer kurumların bilançolarına göre ters çalışır.
- Merkez bankasının sağlamış olduğu kredileri incelemek için merkez bankası bilançosuna göz atmakta fayda vardır. Merkez bankası bilançosunda yer alan krediler; iç krediler, reeskont kredileri, diğer krediler ve dış krediler olarak sınıflandırılmıştır.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Merkez bankalarının dış ticaret finansmanındaki temel işlevi nedir?
 - a) İhracatçı ya da ithalatçıya direkt olarak kredi vermek
 - b) Ticari banka sistemi ve finansman kuruluşları tarafından sağlanacak kaynakların akışını yönlendirme ve kredi sistemini denetlemek
 - c) Ticari bankalara ihracat kredi politikalarını belirlemelerinde istatistiki bilgi sağlamak
 - d) Ülkedeki para arzını ve para piyasasını düzenlemek
 - e) Ülkenin altın ve döviz rezervlerini muhafaza etmek ve yönetmek
2. Reeskont kredilerinde kredi kullanım limiti dış ticaret sermaye şirketi dışındaki şirketler için ne kadardır?
 - a) 350 milyon dolar
 - b) 400 milyon dolar
 - c) 450 milyon dolar
 - d) 500 milyon dolar
 - e) 1 milyar dolar
3. Aşağıdaki işlemlerden hangisi için reeskont kredisi kullanılabilir?
 - a) Transit ticaret
 - b) Bedelsiz ticaret
 - c) Döviz kazandırıcı hizmetler
 - d) Serbest bölgelere yapılan ihracat
 - e) İthal edilmiş malın ihracı
4. Aşağıdakilerden hangisi merkez bankalarının fonksiyonları arasında yer almaz?
 - a) Ülkedeki para arzını ve para piyasasını düzenlemek
 - b) Bankacılık sistemindeki kredi hacmini ve dağılımını ayarlamak
 - c) Ülkenin altın ve döviz rezervlerini muhafaza etmek
 - d) Factoring ve forfaiting hizmetlerini sağlamak
 - e) Ödeme sistemlerinin sağlıklı işlemlerini sağlamak
5. Aşağıdakilerden hangisi Merkez Bankası'nın özellikleri arasında yer almaz?
 - a) Şeffaflık
 - b) Özerklik
 - c) Hesap verilebilirlik
 - d) Bağımsızlık
 - e) Sürdürülebilirlik

6. Aşağıdakilerden hangisi Merkez Bankası'nın bağımsızlığı kapsamında değildir?
- a) Enflasyon bağımsızlığı
 - b) Personel bağımsızlığı
 - c) Finansal bağımsızlık
 - d) Ekonomik bağımsızlık
 - e) Politika bağımsızlığı
7. Aşağıdakilerden hangisi Merkez Bankası kredileri arasında yer alır?
- a) Akreditif
 - b) Kabul/Aval kredileri
 - c) Konut kredileri
 - d) Prefinansman kredileri
 - e) Reeskont kredileri
8. TCMB bilançosu Resmî Gazete'de hangi sıklıkla yayınlanmaktadır?
- a) Yılda bir
 - b) Altı ayda bir
 - c) Üç ayda bir
 - d) Haftada bir
 - e) TCMB bilançosu yayınlanmaz.
9. TCMB'nin bankacılık sektörüne açtığı krediler 1990 tarihinden önce hangi isimle adlandırılırdı?
- a) İştira
 - b) Aval
 - c) Avans
 - d) Teminat
 - e) Reeskont
10. TCMB'nin Irak, Pakistan, Cezayir ve Sudan Merkez Bankaları ile imzalamış olduğu bankacılık anlaşmaları gereği kullandığı krediler TCMB bilançosunda hangi kalemde gösterilmektedir?
- a) İç krediler
 - b) İhracat reeskont kredileri
 - c) Diğer krediler
 - d) Dış krediler
 - e) İthalat reeskont kredileri

Cevap Anahtarı

1.b, 2.a, 3.c, 4.d, 5.e, 6.a, 7.e, 8.d, 9.c, 10.d

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] Kaymakçı, O., Avcı, N. & Şen, R. (2007). Uluslararası Ticarete Giriş (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- [2] Pınar, A. & Erdal, B. (2008). Para Banka Mali Kuruluşlar ve Uluslararası Mali Sistem (1. Baskı). Ankara: Naturel Yayıncılık.
- [3] Orhan, O. Z. & Erdoğan, S. (2007). Para Politikası (4. Baskı). Ankara: Yazıt Yayın-Dağıtım.
- [4] Parasız, İ. (2003). Para Politikası (6. Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- [5] Parasız, İ. (2009). Para Banka ve Finansal Piyasalar (9. Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- [6] TCMB, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2016). İhracat ve Döviz Kazandırıcı Hizmetler Reeskont Kredisi Uygulama Talimatı. 13 Temmuz 2018 tarihinde <http://www.tcmb.gov.tr> adresinden erişildi.
- [7] TCMB, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2018). Reeskont Kredilerinin Döviz Rezervlerine Katkısı. 13 Temmuz 2018 tarihinde <http://www.tcmb.gov.tr> adresinden erişildi.
- [8] TCMB, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2018). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bilançosu ve Analitik Bilanço. 13 Temmuz 2018 tarihinde <http://www.tcmb.gov.tr> adresinden erişildi.
- [9] Eroğlu, N. (2014). Türkiye’de Parasal Kesim ve Merkez Bankası İşlemlerinin Analizi (4. Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- [10] TCMB, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2018). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Faaliyet Raporu 2017. 13 Temmuz 2018 tarihinde <http://www.tcmb.gov.tr> adresinden erişildi.